
تبیین اثربخشی انگیزشی «خودباوری» بر پیشرفت جامعه در عرصه «علم و پژوهش» از منظر قرآن و حدیث

(با تأکید بر بیانیه گام دوم)

محمدهادی منصوری^۱

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تبیین و بررسی مفهوم «خودباوری» و اثر انگیزشی آن بر پیشرفت جامعه علمی کشور به عنوان مقدمه تحقق بیانیه گام دوم انقلاب انجام شده و با روش توصیفی - تحلیلی، منویات مقام معظم رهبری در عرصه علم و پژوهش بر پایه دانش روانشناسی و آموزه های وحیانی بررسی گردید. یافته های پژوهش نشان می دهد خودباوری از سه مؤلفه «وجود توانایی در درون انسان»، «باور به وجود آن توانمندی ها» و نیز «نیروی انگیزشی ناشی آن باور که انسان را به سمت عمل سوق می دهد» تشکیل شده است. «شناخت توانمندی های خود»، «هویت بخشی به جامعه علمی کشور» و «القای روحیه مامی توانیم» سه عامل زمینه ساز ایجاد خودباوری در عرصه «علم و پژوهش» اند. «از ثمرات خودباوری یادشده»، «جسارت ورود به عرصه های بزرگ علمی» است که شکستن سدها و عبور از مرزهای دانش با آن امکان پذیر می شود. «نوآوری علمی و تولید دانش بومی و اسلامی

۱. استاد یار و عضو هیئت علمی دانشگاه معارف قم. mansouri@maaref.ac.ir

سازی علوم» و «استقلال و عدم وابستگی علمی به بیگانگان» که از ابتدای انقلاب اسلامی مورد تأکید امامین انقلاب بوده، از دیگر ثمرات خودباوری است.

کلید واژگان: خودباوری، گام دوم انقلاب، علم و پژوهش، منویات مقام معظم رهبری، اثر انگیزی، آموزه های وحیانی

مقدمه

رهبری معظم انقلاب (مدظله) همواره در جلسات متعدد خود با جامعه علمی کشور به اهمیت جهت و استقلال علمی کشور اشاره داشته اند که در بیانیه گام دوم انقلاب نیز، عرصه علم و پژوهش از جانب ایشان آشکارترین وسیله عزت و قدرت یک کشور عنوان گردید که یکی از هفت توصیه های مطرح شده در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی در جشن چهل سالگی انقلاب بود. از سویی دیگر، مقام معظم رهبری در طی جلسات متعدد با جامعه علمی کشور، علاوه بر دلگرمی های فراوان به اساتید و دانشجویان، انتظاراتی را نیز مانند شکستن مرزهای دانش، جنبش نرم افزاری، درون زا نمودن علم و نیز استقلال علمی از آنان داشته است. اما آنچه پرداختن به آن ضروری است، اجرایی نمودن این رهنمودهاست که نیازمند راه کارها و مقدماتی هستیم که خوشبختانه در بیانات امامین انقلاب خصوصاً در جلسات بسیار آیت الله خامنه ای (مدظله) با دانشگاہیان اشاره شده است. این مقدمه مهم در سخنان رهبری انقلاب، روحیه «خودباوری» است که به عنوان یکی از اصلی ترین پیش نیازهای موفقیت عرصه علم و پژوهش شناخته می شود.

اما لازم بذکر است که تاکیدات بسیار نسبت به خودباوری و اتکای به نفس، آن هم در عرصه های علمی که در کلام امام و رهبری از ابتدای انقلاب تا کنون وجود داشته بررسی این مفهوم را با نگاه انگیزی که به عنوان عامل محرک پیشرفت علمی است ضروری نموده که بر این اساس، در نوشتار حاضر با استفاده از متون اسلامی و سخنان امامین انقلاب، ابعاد و رابطه خودباوری در پیشرفت های علمی ایران اسلامی و نقش انگیزی آن مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

از سویی دیگر، ضرورت بررسی مفهوم خودباوری در عرصه های علمی را می توان از اثرگذاری این مفهوم در دیگر عرصه های نظام اسلامی در طول تاریخ انقلاب پی برد. در واقع پیدایش انقلاب اسلامی و تغییر نظام شاهنشاهی با ایجاد خودباوری در مردم صورت گرفته که آنها را به سمت گام های بزرگتری در مسیر انقلاب اسلامی سوق داد و همین امر سبب شکوفایی استعدادها و توانایی های یک ملت در عرصه های مختلف گردید،

به عنوان نمونه در عرصه نظامی همچون دفاع مقدس، وجود خودباوری در زمینه‌ی تدارک تجهیزات جنگی و لجستیکی مانند ایجاد پل‌های خیبر و اروندرود نقش ویژه‌ای را در پیروزی عملیات‌ها ایفا نمود. در عرصه های اقتصادی نیز با آغاز تحریم های کمرشکن، همین روحیه اتکای به خود بود که دانشمندان را به نوآوری و ابداع محصولات با دانش بومی سوق داده و در نتیجه بسیاری از خلاءها را جبران نماید. در عرصه های علمی نیز دستیابی به فناوری هسته ای و نانو با وجود سنگ اندازی های دشمنان نمونه‌هایی بارز از اثرات بی شمار خودباوری در کشور می باشد که اهمیت پرداختن به چنین موضوع مهمی را مضاعف می نماید. در نتیجه، پژوهش حاضر مفهوم «خودباوری» را به عنوان یکی از راه های انگیزه دهنده در مسیر پیشرفت علمی مورد تبیین قرار داده و پس از تعریف دو کلیدواژه «خودباوری» و «انگیزش» و بررسی آن مفهوم در قرآن و احادیث، راه کارهای زمینه ساز برای کسب روحیه خودباوری و در نهایت، ثمرات آن در جامعه علمی کشور بیان نموده است.

روش پژوهش

در این پژوهش از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شده است. در بخش توصیفی پژوهشگر می کوشد تا مفاهیم مرتبط با خودباوری در عرصه علم و پژوهش را در منویات مقام معظم رهبری علیه السلام جستجو و استخراج و سپس توصیف نموده و در بخش بعد، تحلیل و تبیین داده های گردآوری شده را بوسیله فهم خود و با استفاده از منابع اسلامی و روانشناسی معاصر انجام می دهد

پیشینه پژوهش

در زمینه مفهوم خودباوری و اثر آن در انقلاب اسلامی، تاکنون کتب متعددی به چاپ رسیده است.

کتاب خودباوری و خودکفایی از دیدگاه امام خمینی که در موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام به چاپ رسیده است اثری است که در آن به زمینه ها و علل خودباختگی، اهمیت استقلال، تأکید بر خودباوری و در مقابل، فرهنگ از خود بیگانگی، تحول فرهنگی و نیز تاریخ خودباوری اشاره شده است

کتاب دیگر نیز با نام فرهنگ عمومی، اعتماد به نفس ملی و انقلاب اسلامی است که به همت جمعی از نویسندگان در انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام به چاپ رسیده است که نویسندگان در این نوشتار به اعتماد به نفس به عنوان راهی به منظور توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی نگریسته و در سه بخش: ۱. مبانی نظری، رهیافت ها و افق های مطالعاتی اعتماد به نفس ملی ۲. آسیب شناسی اجتماعی اعتماد به نفس ملی در گذر تاریخ معاصر و انقلاب اسلامی ایران ۳. نهادهای اجتماعی و سیاست گذاری فرهنگی خودباوری و اعتماد به نفس ملی به بیان مباحث پرداخته شده است

مقاله فرهنگ و اجتماع خودباختگی و خودباوری در قرآن کریم، اثری است که توسط محمود لطفی در مجله نامه جامعه به چاپ رسیده است. نویسنده مقاله به ریشه ها و زمینه های خودباختگی در آیات قرآن پرداخته است

همچنانکه مشاهده گردید، هیچ یک از این آثار، به بیان مولفه های خودباوری و نیز مهمتر از آن، بررسی روانشناختی آن با تأکید بر منویات مقام معظم رهبری علیه السلام در بیانیه گام دوم انقلاب نپرداخته اند که این نوشتار عهده دار آن است.

۱. مفهوم شناسی

دو واژه «خودباوری» و «انگیزش» از واژگانی است که هریک می توانند در بستر مفهومی خود معنای مختلفی داشته باشند در نتیجه به منظور روشن شدن مراد دقیق این پژوهش از

کاربست این واژه، در آغاز، توضیح و تعریفی از این واژگان در مختصات این تحقیق ارائه می‌گردد.

یک) خودباوری

در توضیح و تعریف واژه «خودباوری» ابتدا باید اشاره نمود که واژگان مختلفی در قاموس لغات فارسی می‌توانند هم معنای این واژه بوده یا معنایی نزدیک به این واژه را داشته باشند که اعتماد به نفس و خودپنداره مثبت نزدیکترین این دسته از واژگان به «خودباوری» هستند اما به دلیل اینکه واژه «خودباوری» بویژه «خودباوری علمی» به عنوان یک کلیدواژه از جانب امام خامنه‌ای (حفظه الله) مطرح شده لذا در عنوان پژوهش حاضر نیز این واژه انتخاب گردیده است.

برای خودباوری و واژگان هم معنای آن مانند اعتماد به نفس، تعاریف مختلفی از جانب برخی اندیشمندان و پژوهشگران اسلامی بیان شده است، آیت الله ری شهری، خودباوری را به معنای اعتماد به نفس و تکیه بر استعدادهایی دانسته است که خداوند متعال در وجود انسان برای حرکت به سوی قلّه تکامل، قرار داده است (ری شهری، ۱۳۸۹، ص ۲۴) آیت الله سبحانی در تعریف اعتماد به نفس می‌فرماید: «اعتماد به نفس جز این نیست که انسان به رهبری عقل و خرد در پرتو قدرت اراده و یا یک تصمیم و جزم و قاطعیت، کار خود را تعقیب کند و خود را بر انجام آن عمل توانا بشمارد (سبحانی، ۱۳۸۷، ص ۹۸) برخی از پژوهشگران نیز اعتماد به نفس را نیروی محرّکی دانسته اند که انسان به منظور انجام کلیه فعالیت های خود می‌تواند از آن سود برد (فعالی، ۱۳۹۱، ص ۱۹)

همچنین در دانش روانشناسی نیز می‌توان مفهوم «خودکارآمدی»^۱ را واژه ای نزدیک به «خودباوری» دانست. خودکارآمدی یعنی باور به اینکه «من می‌توانم» که به اعتقادات فرد مبنی بر توانایی انجام تکالیف در شرایط خاص و نیز باور کلی فرد در مورد توانمندی و قابلیت های خود اشاره دارد و می‌تواند عامل تعیین کننده رفتار باشد. (امیری و مصرآبادی،

1. Self-efficacy

۱۳۹۸، ص ۴۷)

از مجموع تعاریف ذکر شده می توان نتیجه گرفت که در مفهوم خودباوری و مفاهیم مترادف آن، «وجود استعداد و توانایی در درون انسان»، «باور به وجود آن توانمندی ها توسط خود انسان» و نیز «نیروی انگیزشی ناشی آن باور که انسان را به سمت عمل سوق می دهد» سه مؤلفه اساسی مفهوم خودباوری می باشند.

دو) انگیزش

برای مفهوم «انگیزه» یا «انگیزش» که از کاربردی ترین مسائل در دانش روانشناسی محسوب می شود تعاریف متعددی بیان شده است. معمولاً انگیزش را موتور محرکه رفتار نامیده اند که با اثرگذاری در انگیزش افراد می توان هرگونه رفتاری را ایجاد، حذف، اصلاح و یا تغییر داد به همین جهت از دیرباز مورد توجه بسیاری از صاحب نظران و البته رهبران جامعه بوده است. اصولاً وقتی می پرسیم چرا یک انسان به شیوه ای خاص رفتار می کند در واقع در مورد علت انگیزش او پرسش می کنیم (گورمن، ۱۳۸۹، ص ۹) در نتیجه مباحث انگیزشی در صدد آن است که علت و یا به عبارت دیگر، هدف رفتارهای متفاوت انسان را در شرایط مختلف تبیین نموده و همچنین با بکار بردن شیوه هایی انگیزه برخی از رفتارهای انسان را افزایش و یا از آن بکاهد.

مفهوم انگیزش در منابع اسلامی نیز گاهی مستقیم و با کلیدواژه هایی همچون حث، تحریض، حَض، اثاره و بعث عنوان گردیده و گاهی بصورت غیرمستقیم بیان شده که آیات دلالت کننده بر پاداش و تنبیه و نیز آیه ای که بر سبقت در خیرات دلالت دارند نمونه ای از آنهاست. این واژگان غیرمستقیم اگرچه خود، بار انگیزشی ندارند ولی در بافت معناشناختی قرآن، معنای انگیزشی از آنها استنباط می شود (کاویانی، ۱۳۹۳، ص ۸۸)

اما در میان شیوه های انگیزشی، می توان از مفهوم «خودباوری» نیز به عنوان یکی از شیوه های انگیزشی نام برد که با اثرگذاری بر دانشمندان و دانشجویان، جامعه علمی را به سمت توسعه و تولید دانش و در نتیجه پیشرفت همه جانبه علمی سوق دهد.

۲. خودباوری در قرآن و احادیث

در متون دینی موارد متعددی یافت می شود که به مفهوم «خودباوری» و یا به مفهوم مقابل آن یعنی «خودباختگی» اشاره شده و حتی خود خداوند و اهل بیت علیهم السلام نیز در برخی از اوقات از این شیوه انگیزشی استفاده نموده اند.

در قرآن کریم از یک سو، خفیف و خوار شمردن مردم به عنوان یکی از شیوه های مستکبرین دنیا همچون فرعون به منظور تسلط بر مردم معرفی شده که در آیه «فَأَسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَاطَاعُوهُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ»^۱ (۵۴/ زخرف) به آن اشاره شده است. این شیوه که در قرآن کریم، «استخفاف» نامیده شده برای رسیدن به این هدف بود که تا قومی کوچک و خواری خود را در برابر حاکم مستکبری همچون فرعون قبول نمی کردند هرگز به اطاعت او گردن نمی نهادند. (جوادی آملی، ۱۳۸۴، ص ۱۴۸)

و از سویی دیگر نیز در قرآن، خود خداوند متعال در مواردی، درصدد ایجاد خودباوری در مسلمانان برآمد:

نمونه اول را می توان در آیه ۶۵ سوره انفال مشاهده نمود. در این آیه خداوند ابتدا به پیامبرش با عبارت «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ...»^۲ دستور می دهد که در مؤمنان انگیزه سازی نموده و آنها را نسبت به جهاد در راه خدا ترغیب نماید، اما در ادامه خود خداوند با بیان عبارت «...إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ»^۳ به مطلبی اشاره نموده که بدون تردید سبب تقویت انگیزه مؤمنان خواهد شد و آن، توجه دادن به «نیروی عجیب مؤمنان» در نبرد با کفار است تا آن جا که صد نفر از مؤمنان می توانند حریف هزار نفر از کفار گردند البته به شرط

۱. فرعون قوم خود را سبک شمرد در نتیجه از او اطاعت کردند؛ به یقین آنان قومی فاسق بودند

۲. ای پیامبر! مؤمنان را به جنگ با دشمنان برانگیز

۳. هرگاه از شما بیست نفر با استقامت باشند، بر دویست نفر غلبه می کنند؛ و اگر صد نفر باشند، بر هزار نفر از کسانی که کافر شدند، پیروز می گردند؛ چرا که آنها گروهی هستند که نمی فهمند.

اینکه ایمان آنان با شکیبایی همراه گردد. بیان این ویژگی که خود عامل بزرگی برای موفقیت مسلمین خواهد بود سبب شده که آنان توانایی های خود را کم نشمرده و با خودباوری به جنگ با مشرکین بروند

نمونه دیگر را نیز می توان در آیه ۱۳۹ سوره آل عمران مشاهده نمود. در جنگ احد به دلیل اینکه تعداد قابل توجهی از مسلمان مجروح یا کشته شده و لشکر اسلام نیز در آن جنگ به پیروزی نرسید، این امر سبب شده بود که عده ای از مسلمانان دچار سستی در اراده و اندوه شوند (طباطبایی، ۱۳۹۰، ج ۴، ص ۳۹) این شرایط سخت مسلمانان پس از چنین جنگی ایجاب می کرد که روحیه آنان تقویت شده و در نتیجه برای ادامه مبارزه با مشرکین آماده می شدند لذا می بینیم که خداوند متعال در جهت انگیزه سازی مؤمنان (ابن بابویه، ۱۳۹۸، ص ۱۹۸) آیه «وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزِنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ»^۱ (آل عمران) را نازل نموده و تفوق و برتری مؤمنان نسبت به کفار را به آنان یادآور می شود. آری ایمان گوهری است که در وجود هر که باشد همان قوت قلبی برای او و رمز پیروزی اش خواهد بود البته اگر این گوهر ارزشمند را در وجود خود احساس نموده و به آن باور داشته باشد.

همچنین مفهوم آیه «إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنْبِيَّ مَعَكُمْ فَتَبَيَّنُوا الَّذِينَ آمَنُوا سَأَلْتَنِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَأَضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ» (انفال: ۱۲) نیز می تواند اثر انگیزشی بر مومنان داشته باشد.

همچنین کاربرست این شیوه انگیزشی در برخی از جملات اهل بیت علیهم السلام نیز مشهود است:

در روایتی از امیرالمؤمنین علی علیه السلام مشاهده می شود ایشان جان انسانها را همچون یک شیء گرانبهایی دانسته و فرمودند: «برای آخرت، هیچ عوضی وجود ندارد و دنیا هم قیمت نفس [آدمی] نیست» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ص ۵۵۹)^۲ این نوع آگاهی در یکی از توصیه های

۱. وسست نشوید! وغمگین نگردید! و شما برترید اگر ایمان داشته باشید

۲. «لیس علی الآخرة عوض ولیست الدنيا للنفوس ثمن»

امام کاظم علیه السلام به هشام بن حکم نیز به چشم می خورد، آنجا که حضرت فرمودند: «بدانید که این بدن های شما، بهایی جز بهشت ندارند. پس، آنها را به جز بهشت نفروشید.» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۱، ص ۱۹)^۱ هنگامی که انسان بداند این جسم و جانی که خداوند به او عطا نموده است چقدر ارزشمند و قیمتی است درصدد خواهد آمد که هیچ گاه این شیء گرانبها را به بهایی بخش نفروشد و در نتیجه این خودباوری ناشی از خودمعرفتی، آدمی را از خواب غفلت بیدار نموده و انسانهای اهل عمل را به تحمل مشقت ها ترغیب نماید (مازندرانی، ۱۳۸۲، ج ۱، ص ۲۳۵)

همچنین در یکی از اشعار منسوب به امیرالمؤمنین علی علیه السلام القای این روحیه خودباوری به چشم می خورد، ایشان هنگامی که در بیت اول اینگونه بیان می کنند که دوی درمان دردهای آدمی در وجود خودش نهفته است بلافاصله در بیت دوم شعر خویش، انسان را نه یک جرم صغیر بلکه جامع یک عالم بزرگتری دانسته است (میبدی، ۱۴۱۱، ص ۱۷۵)^۲

۲. زمینه های ایجاد خودباوری در جامعه علمی کشور

در این بخش به بیان راهکارهایی به منظور ایجاد خودباوری در جامعه علمی کشور اعم از اساتید، پژوهشگران و دانشجویان پرداخته خواهد شد که درحقیقت این عوامل، زمینه ایجاد خودباوری را در افراد تسهیل می نمایند.

یک) شناخت ویژگی ها و توانمندی های خود

«خودآگاهی» مقدمه خودباوری است، زیرا نمی توان از کسی که هنوز نسبت به نقاط مثبت و توانایی خویش غافل است انتظار اعتماد به نفس و خودباوری داشت به همین جهت قدم اول در رسیدن به خودباوری شناخت «خود» است. (راستی کردار، ۱۳۹۴، ص ۲۴) در حقیقت اهمیت شناخت توانمندی ها از آن سو بوده که بسیاری از اوقات انسان

۱. «أَمَا إِنَّ أَبْدَانَكُمْ لَيْسَ لَهَا تَمَنُّ إِلَّا الْجَنَّةُ فَلَا تَبِيعُوهَا بِغَيْرِهَا»

۲. «دَوَاؤُكَ فِيكَ وَمَا تَشْعُرُ وَدَاؤُكَ مِنْكَ وَمَا تَنْظُرُ * وَتَحْسَبُ أَنَّكَ جِزْمٌ صَغِيرٌ وَفِيكَ انْظُورِي الْعَالَمَ الْأَكْبَرَ»

ها از ویژگی های مثبت خود در انجام کارهای دشوار غافل هستند و همین امر سبب شده عدم وجود انگیزه کافی برای شروع کارهای بزرگ و یا تداوم آنهاست. در نتیجه توجه دادن به ویژگی ها و نقاط مثبت فرد در راستای انجام رفتار مورد نظر، در ایجاد خودباوری و حس اعتماد به نفس در تقویت انگیزه او برای انجام کارهای بزرگ نقش خواهد داشت به همین جهت قرآن کریم نیز به منظور ترغیب مؤمنان به جهاد، به نقاط قوت آنان اشاره نموده و فرمود: «... إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ»^۱ (انفال/ ۶۵)

امروزه در دانش روانشناسی، قضاوت فرد نسبت به مهارت ها و توانایی های خویش به منظور داشتن یک عملکرد ثمربخش به عنوان یک نیروی انگیزه دهنده مطرح می شود که نظریه «احساس خودکارآمدی»^۲ دانشمندی به نام «بندورا»^۳ به این مطلب اشاره دارد. به منظور رسیدن به احساس خودکارآمدی، یکی از منابع ایجاد آن در فرد، «قانع سازی کلامی» یا تلقین توسط دیگران است که سبب شده فرد بیشتر روی توانمندی ها و استعدادها خود و کمتر روی ضعف های خویش تمرکز نماید (ریو، ۱۳۹۳، ص ۲۴۳ و ۲۴۶)

از دیگر اثرات مهم شناخت توانمندی های انسان در این امر نهفته است که بیان نقاط قوت پیش از درخواست کارهای بزرگ از دیگران سبب می شود که آنها راه موفقیت در آن کار را یافته و با اتکاء و بهره مندی از آن توانایی خویش، در راه انجام امور خطیر قدم بردارند، به همین جهت شایسته است که در مسیر آگاهی بخشی به مخاطبین به جهت ایجاد روحیه خودباوری، رابطه میان ویژگی درونی مخاطب و انجام کار مورد نظر نیز تشریح و تبیین گردد. البته لازم بذکر است برای شناخت ویژگی ها، یکی از راه های آن، بیان و ذکر لسانی خصوصیات و توانمندی های انسانها به آنان است اما گاهی قرار گرفتن در ناهمواری های

۱. هرگاه از شما بیست نفر با استقامت باشند، بر دویست نفر غلبه می کنند؛ و اگر صد نفر باشند، بر هزار نفر از کسانی که کافر شدند، پیروز می گردند؛ چرا که آنها گروهی هستند که نمی فهمند.

2. Self-efficacy
3. Bandura

زندگی سبب بروز توانمندی‌ها و استعدادهای غفلت شده آدمی خواهد شد. در مسیر انقلاب اسلامی نیز در طول سالهای اخیر، حوادث گوناگون و محدودیت‌های فراوانی برای مسئولین و مردم بوجود آمده که سبب نمایان شدن توانایی‌های نهفته مردم خصوصاً دانشمندان ما شده است. امام خامنه‌ای علیه السلام دو رویداد محدود کننده در انقلاب را سبب شکوفایی استعدادها و تکیه به توان داخلی دانسته اند:

رویداد اول، «دفاع مقدس» بود. ایشان در یکی از سخنرانی‌های خود به فواید جنگ تحمیلی اشاره نموده و فرمودند: «ملت ایران روح اعتماد به نفس ملی را به وسیله‌ی هشت سال دفاع قدرتمندانه توانست در خود تقویت کند، توانست استعدادها را در خود شکوفا کند، توانست ظرفیتهای ناشناخته‌ی خود را بشناسد» (خامنه‌ای، ۱۳۸۸، منبع اینترنتی) دفاع مقدس علاوه بر اینکه استعدادهای نهفته بسیاری از جوانان را در عرصه اداره و فرماندهی جنگ نمایان نمود، توانست جامعه علمی و صنعتی کشور را در عرصه ساخت ادوات جنگی مانند سلاح و موشک به یک خودباوری عمیق و در نتیجه پیشرفت‌های چشمگیری برساند.

رویداد دوم، «تحریم‌های خارجی» بود که ایشان در مورد اثرات تحریم فرمودند: «ما را تحریم کردند؛ تحریم البتّه مشکلاتی را برای کشور به وجود می‌آورد، در این تردیدی نیست، لکن تحریمها موجب شد که ما چشممان بر روی امکانات خودمان باز شد. خیلی از ظرفیتهای ما را دیدیم، [اما] نمیدانستیم، از آنها غافل بودیم. وقتی تحریم شدیم، به خود آمدیم؛ نگاه کردیم، ظرفیتهای موجود داخلی را پیدا کردیم و از آنها استفاده کردیم» (بیانات در مراسم تنفیذ حکم دوازدهمین دوره ریاست جمهوری اسلامی ایران، خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۵/۱۲، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=37311>) اثرات مثبت تحریم بر ملت ایران آنچنان زیاد بود که با وجود مشکلات ناشی از تحریم، ایشان در بیانیه گام دوم انقلاب، تحریم را برکتی برای کشور دانسته که اتکای به توانایی داخلی را به همه آموخت (بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران، خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲، <https://farsi.khamenei.ir>).

کشور، تحریم ها را برای خود به عنوان یک «فرصت» قلمداد نموده و از آن در مسیر ابتکارات و تولیدات علمی و صنعتی بهره ببرند.

دو) هویت بخشی به جامعه علمی کشور

آنچه می تواند مسیر نهضت علمی جهان اسلام را با کُنندی روبرو نماید، وجود نگاه «پرستش گرایانه» به رشد علمی غرب در میان عده ای از اساتید و دانشجویان دانشگاه است که می تواند مانعی در راه تحول، نوآوری و در واقع تولید علوم باشد. نگاهی خودباخته که تنها راه پیشرفت یک ملت را تکیه به دستاوردهای علمی غرب دانسته و به دلیل پیشگامی غربی ها در علوم مختلف، جامعه دانشگاهی ایران را صرفاً مصرف کننده محصولات علمی آنها می داند.

ریشه های تاریخی این نوع نگاه را می توان به شکست های جوامع اسلامی از کشورهای استعمارگر غربی مرتبط دانست که اندیشمندان مسلمان آن عصر را هرچه بیشتر مرعوب قدرت غرب نمود. از دید کشورهای استعمار شده تنها نیروی مطلق، علم و فناوری جدید بود که انگلیس و فرانسه را قادر می ساخت بخش بزرگی از جهان را مستعمره خود کنند. این تشخیص کشورهای اسلامی موجب پدید آمدن مفهوم همپای غرب شدن و نیز عطشی سیراب ناپذیر برای کسب علوم جدید شد. (اقبال، ۱۳۹۱، ص ۱۴) البته بدون تردید انحصار قدرت یک جامعه به علم و فناوری و ندیدن دیگر عوامل پیشرفت همچون ایمان و اتحاد مردم، نگاه ناقصی است که می تواند محاسبات صاحب نظران یک جامعه را با خطاء راهبردی روبرو نماید اما با این وجود، نگاه پرستش گرایانه در طول تاریخ ممالک اسلامی همچنان ادامه یافت تا آنجا که مخالفت های «رزم آرا» نخست وزیر وقت رژیم پهلوی نسبت به ملی شدن صنعت نفت را به این دلیل می دانستند که او معتقد بود «ملت ایران حتی شایستگی ساختن لولهنگ (آفتابه) را نیز ندارد» (رهدار، ۱۳۸۸، ص ۵۵) و این خودکم بینی ها در طول تاریخ سبب شد که مسلمانان به عقب ماندگی علمی دچار شوند. البته با

پیروزی انقلاب اسلامی و دمیده شدن روح استقلال و القای «ما می توانیم» در سراسر جامعه، این نگاه مرعوبانه به غرب در برخی از حوزه های علوم طبیعی کاهش پیدا نموده که می توان پیشرفت های چشمگیر کشور در زمینه «انرژی اتمی» و «نانو فناوری» را در همین راستا قلمداد نمود.

به نظر می رسد آنچه که می تواند در رفع نگاه پرستش گرایانه مؤثر واقع شود، «هویت بخشی» به دانشمندان و محققان ایران اسلامی است. همچنانکه که بایستی عوامل عقب ماندگی علمی در زمان حاضر را بررسی نمود، لازم است عوامل پیشرفت علمی مسلمانان نیز در برخی از ادوار تاریخ مورد بررسی قرار گیرد زیرا داشتن یک عقبه علمی شکوفا می تواند منبعی راهگشا برای دانشمندان کشور و سبب بازسازی هویت علمی آنها گردد. امام خمینی علیه السلام در یکی از سخنرانی های خود، به مساله عدم خودباوری برخی از پزشکان در ایران اشاره نموده و با یادآوری پیشینه علمی پزشکی در اسلام فرمودند: «کتاب های بوعلی الآن هم، من گمان می کنم تا چند وقت پیش از این و الآن هم همینطور، مورد استفاده اطبای غرب است. قانون بوعلی رسماً تدریس می شده آنجا؛ استفاده از آن می شده لکن این تحفه شرقی رفته غرب، غرب از آن استفاده کرد و ما خودمان گم کرده ایم خودمان را، بوعلی را نمی شناسیم». (خمینی، ۱۳۷۹، ج ۹، ص ۳۹۰)

آری؛ نمی توان فراموش نمود که از قرن سوم تا قرن نهم هجری، مسلمانان در زمینه های مختلف علمی و فناوری پیشگام زمان خود بوده اند (بکار، ۱۳۸۸، ص ۲۳۶) نمی توان نفوذ علمی اسلام از ابعاد گوناگون بر جهان مسیحیت و نیز مسأله انتقال علوم از جوامع اسلامی به جوامع غربی که هریک مایه افتخار و یک پیشینه غرورآمیز علمی است را از یاد برد. اروپای مسیحی، غذاها، شربت ها، داروها، درمان، اسلحه، استفاده از نشان های مخصوص خانوادگی، سلیقه، انگیزه هنری، ابزارها، فنون صنعت، تجارت، قوانین و راه های دریایی را از اسلام فرار گرفت و غالباً لغات آن را نیز از مسلمانان اقتباس کرد. علمای اسلامی ریاضیات، طبیعیات، شیمی، ستاره شناسی و پزشکی یونان را حفظ کردند و به کمال

رسانیدند و این میراث یونانی را که بسیار غنی تر شده بود به اروپا انتقال دادند. هنوز هم اصطلاحات علمی عربی در زبان های اروپایی فراوان است (دورانت، ۱۳۸۵، ص ۴۳۳) تا آنجا که از منظر امام خامنه‌ای (حفظه الله)، رنسانس اروپا براساس ترجمه‌هایی که در کشورها و مناطق اسلامی انجام گرفته بود، صورت گرفت. (بیانات در دیدار جمعی از نخبگان علمی، خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۷/۳، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3145>) البته این هویت بخشی به جامعه علمی کشور می تواند بصورت مؤثرتری صورت گرفته و با تدوین واحدهای درسی، این آگاهی نسبت به پیشینه علمی مسلمانان در دانشگاه ها نیز تدریس شود. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶، ص ۵۳۱)

در نتیجه به دلیل اینکه بخشی از مشکلات ما در حوزه دانش و تحقیق، وابسته به آن است که افرادی از داخل و خارج از کشور در صدد القای روحیه ناامیدی و نیز تحقیر دانشمندان اسلامی در برابر تمدن نوظهور غرب هستند، توجه به این تاریخ تمدنی غرورآمیز مسلمانان در سده های مختلف و اینکه بخشی از تمدن غرب مرهون زحمات دانشمندان اسلامی است، می تواند الهام بخش و زمینه ساز ایجاد خودباوری در میان اساتید و دانشجویان و بطور کلی تمام اندیشمندان جامعه اسلامی باشد.

سه) القای روحیه «ما می توانیم» توسط اساتید دانشگاه

نمی توان تاثیر قابل توجه اساتید دانشگاه بر دانشجویان خود و نیز بر طبقات تحصیل کرده جامعه را نادیده گرفت، اساتیدی که به عنوان نخبگان علمی کشور و صاحب نظران عرضه های مختلف دانش در سطح جامعه شناخته شده و می توانند الگویی برای نسل جوان دانشجو باشند. در حال حاضر با وجود عده بسیاری از اساتید دانشگاه که پیشتر از جهش علمی کشور و دارای روحیه خودباوری هستند، اما متأسفانه شاهد آن هستیم که برخی از اساتید دانشگاه آنچنان شیفته و یا مرعوب غرب شده اند که گویا هرچه سخن درست است در غرب بیان شده و با انتقال این روحیه خود به دانشجویان، فضا را برای هرگونه خلاقیت های علمی بسته اند. (سوزنچی، ۱۳۸۸، ص ۱۶ و ۱۷) البته انتقال روحیه

خودباوری یک انتظار مهم از اساتید و صاحب نظران علمی است اما بدتر از آن، تزریق روحیه خودباختگی در برابر فرهنگ و دانش غربی است که توسط برخی از اساتید، خواسته یا ناخواسته صورت می پذیرد.

بدون تردید دو عنصر «جوان» و «تولید علم» از عناصر پیشرفت علمی یک کشور خواهد بود که هر دو در اختیار اساتید دانشگاه است به همین دلیل مسئولیت اساتید دانشگاه ها نسبت به پیشرفت علمی کشور دوچندان خواهد بود. آنچه که بارها امام خامنه‌ای (حفظه الله) بر آن تاکید داشتند، سعی بر عدم استمرار شاگردی در مکتب غربی هاست، استفاده علمی از جامعه دانشگاهی غرب بی اشکال است اما شاگردی دائمی و نوشیدن از پائین رودخانه و نه سرچشمه آن مورد ننگ و مذمت خواهد بود (بیانات در دیدار نخبگان علمی و اساتید دانشگاه‌ها، خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۷/۳، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3851>) که البته سبب وابستگی کشور به قدرت های غربی شده که منافی با اصول نظام اسلامی است به همین جهت ابتکارات و تولید نظریات علمی در عرصه های مختلف دانش از نیازهای مبرم کشور بوده که پیش نیاز آن، وجود روحیه خودباوری در نخبگان جوان می باشد. البته این تزریق خودباوری و اعتماد به نفس به جوانان بایستی بر اساس واقعیت ها و توانمندی های کشور باشد که گاهی مورد غفلت قرار می گیرد. امام خامنه‌ای (حفظه الله) در یکی از سخنرانی های خود در جمع اساتید و نخبگان علمی، القای خودباوری را به پشتوانه امکانات ملی دانسته و فرمودند: «هم دستگاه های مدیریتی، هم اساتید، در داخل دانشگاه ها خودباوری را ترویج کنید. جوانی که تحت تربیت و تحت آموزش و تعلیم شماست، باید به خود اعتماد داشته باشد - آن اعتماد به نفس ملی که عرض کردیم. بحث این نیست که شخصی به خودش اعتماد دارد، بحث این است که ما به خصال ملی خودمان، به امکانات ملی خودمان، به ذخایر فرهنگی خودمان، یک اعتماد به نفس عمومی داشته باشیم که به آن گفتیم اعتماد به نفس ملی - این حالت بایست در یکایک جوان های ما بروز پیدا کند... استاد در کلاس یا در آزمایشگاه یا در کارگاه آموزشی تأثیر

خیلی زیادی دارد. باور به خود و امید به آینده را بایستی در جوان تزریق کنید» (بیانات در دیدار نخبگان علمی و اساتید دانشگاه‌ها، خامنه‌ای، ۱۳۸۷، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3851>)

۳. ثمرات خودباوری در عرصه علم و پژوهش

در این بخش به سه فایده روحیه اتکای به خود در زمینه های علمی کشور اشاره خواهد شد که بعضاً در کلام امامین انقلاب نیز اشاره شده و در حقیقت بخشی انتظار آن دو بزرگوار از جامعه علمی کشور، رسیدن به ثمرات ذیل است که مقدمه آنها وجود روحیه قوی خودباوری در میان اساتید، دانشجویان و محققان کشور می باشد.

یک) جسارت ورود به عرصه های بزرگ علمی

آنچه که در ابتدا امام خمینی علیه السلام و امروزه امام خامنه‌ای (حفظه الله) از جامعه علمی کشور انتظار داشته و دارند، گام برداشتن در عرصه هایی است که تاکنون به علت خود کم بینی و خودباختگی جرأت ورود به آن زمینه های علمی وجود نداشته و به همین جهت وابسته به دانشمندان و مهندسين غربی بوده ایم. امام خامنه‌ای (حفظه الله) این خودکم بینی ها معلول دوران منحوس پهلوی داسته و می فرماید: «سردمداران رژیم پهلوی و قبل از او، مکرر ملت ایران را تحقیر میکردند. اینجور وانمود میکردند که اگر پیشرفتی متصور است، اگر کار بزرگی باید بشود، باید به وسیله ی غربی ها بشود؛ ملت ایران توانائی ندارد. امام بزرگوار به یک چنین ملتی روح اعتماد به نفس را تزریق کرد، و این نقطه‌ی تحول ملت ایران شد. پیشرفتهای ما در زمینه‌ی علمی، در زمینه‌ی صنعتی، در انواع و اقسام عرصه‌های زندگی، معلول همین اعتماد به نفس است.» (بیانات در مراسم بیست و دومین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۳/۱۴، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=12595>) نمی توان انکار نمود که وجود یک روحیه انقلابی که ناشی از یک خودباوری عمیق در اساتید و دانشجویان ایرانی است می تواند بسیاری از سدهای علمی

کشور را شکسته و جمهوری اسلامی را به قله های دانش دنیا برساند. بی تردید کسی که استعدادها و توانمندی های خداداد خویش را نشناسد و بر آنها تکیه نکند، دچار ضعف نفس و حس خودکم بینی شده و در نتیجه جرأت و جسارت ورود به هیچ کاری نخواهد داشت (سبحانی نیا، ۱۳۹۳، ص ۴۱)

به همین جهت یکی از عوامل موفقیت در تمام کارها، ریسک پذیری و انجام امور مخاطره آمیز است که اگر بر اساس توانایی های و استعدادهای درونی انسان باشد می تواند یک عمل صحیح و عاقلانه ای در مسیر پیشرفت انسان باشد. افراد با اعتماد به نفس، مخاطرات را نیز بخشی از زندگی و بستری برای اقدام می دانند و از آن در جهت رسیدن به اهداف خود استفاده می کنند. آنان می دانند که هر عملی هرچند ساده بالقوه خطر خیز است اما این را نیز می دانند که بدون تن به مخاطره دادن به اهداف خود نخواهند رسید. (اسلامی، ۱۳۹۰، ص ۴۱) یک از مظاهر تام این جسارت ناشی از خودباوری، امام راحل علیه السلام بود که با وجود انواع خطرها در مسیر نهضت، اما همه آنها را به جان خریده و با توکل به خدا و اتکای بر توانایی خویش و البته قدرت مردم ایران، پادشاهی را از مملکت خود بیرون نموده و حکومتی را تغییر داد. وجود چنین شخصیتی که در مسیر تعالی مردم خود، دشوارترین و مخاطره آمیزترین امور را به جان پذیرفته می تواند برای تمامی جامعه علمی کشور یک الگویی بزرگ محسوب گردد.

البته تاکنون وجود همین جسارت ناشی از روحیه خودباوری در میان دانشمندان کشورمان بوده که سبب شده بسیاری از پیشرفت های علمی و صنعتی در جمهوری اسلامی بوجود آمده که در بیانیه گام دوم انقلاب، امام خامنه ای (حفظه الله) پیشرفت در ده ها طرح بزرگ از قبیل چرخه ی سوخت هسته ای، سلول های بنیادی، فناوری نانو، زیست فناوری و غیره با رتبه های نخستین در کل جهان، شصت برابر شدن صادرات غیرنفتی، نزدیک به ده برابر شدن واحدهای صنعتی، ده ها برابر شدن صنایع از نظر کیفی، تبدیل صنعت مونتاژ به فناوری بومی، برجستگی محسوس در رشته های گوناگون مهندسی از جمله در صنایع

دفاعی، درخشش در رشته‌های مهم و حساس پزشکی را نتیجه همین روحیه خودباوری دانسته اند (بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران، خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲، <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>)

دو) نوآوری علمی

با پیروزی انقلاب اسلامی عرصه دانش و پژوهش با تغییرات قابل توجهی صورت پذیرفت که سبب بروز نیازها و مطالبات جدید و بنیادین تر در حوزه‌های مختلف علمی شد در نتیجه دیگر صرف ترجمه آثار دانشمندان غربی که البته طی سه دهه به عنوان یک نهضت و جنبش در میان برخی از دانشمندان اسلامی رواج داشت (اقبال، ۱۳۹۱، ص ۱۷۵) و نیز حرکت در محدوده از پیش تعیین شده کشورهای غربی در مسیر علم کافی نبوده و ضرورت ابتکارات و نوآوری‌های علمی بیش از پیش احساس می‌شد.

بخشی از این احساس نیازها به دلیل تحریم‌های خارجی بود که البته حوزه‌های تعیین کننده و عزت آفرین علمی را نیز در بر می‌گرفت، بخشی دیگر نیز به دلیل انتقال آن دسته از یافته‌های علمی از غرب بود که با شرایط و اقتضائات محیطی و فرهنگی کشور سازگاری نداشت و بخشی دیگر نیز ضرورت تولید علم بر اساس مبانی اسلامی بود که تولید نظریات متعدد در حوزه‌های مختلف دانش خصوصاً علوم انسانی بر اساس قرآن و احادیث که اصطلاحاً «اسلامی سازی علوم» نامیده می‌شد را در بر می‌گرفت که البته این بخش به جهت اینکه آرمان بزرگ انقلاب اسلامی، تحقق «تمدن نوین اسلامی» است (ر.ک: بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران، خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲، <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>) از اهمیت بیشتری برخوردار است زیرا برای ایجاد تمدن نوین اسلامی که هدف خود را رفاه مادی و تعالی معنوی مردم در سایه آموزه‌های اسلامی می‌داند لازم است که انواع دانش‌های با رویکرد تمدنی اسلامی شکل گرفته و پاسخگوی یک چنین جامعه عظیمی باشد در نتیجه بدون اینکه نگاه و نظریه اسلام را در علوم مختلف بدانیم نمی‌توان بر اساس آن علوم، جامعه با تمدن اسلامی تشکیل داد جامعه

ای که تمام ارکان آن بایستی بر اساس نظر اسلام بنا شود.

همه این احساس نیازها چه در حوزه تحریم چه در حوزه بومی سازی علوم و چه در حوزه اسلامی سازی علوم، ضرورت وجود نوآوری های علمی را روشن می نماید. حال برای برطرف نمودن مسائل چنین جامعه ای با این سطح نیازها و و با این افق روشن تمدنی، وجود روحیه اعتماد به قدرت و استعداد های درونی در دانشمندان کشور و در نتیجه اتکای به توانمندی های خود از مهمترین پیش نیازهایی است که وجود چنین بینشی در اساتید و دانشجویان می تواند آنان را به سمت نوآوری و تولید دانش در حوزه های مختلف و رفع نیازهای علمی کشور سوق دهد. امام خامنه ای (حفظه الله) با اشاره به عدم وجود مسائل نوپدید علمی در دوران پنجاه ساله طاغوت به دلیل عدم وجود خودباوری علمی، نمونه هایی از این نوآوری ها در تاریخ انقلاب اسلامی را برشمرد و فرمودند: «امروز، ما هر روزی در کشور یک نوآوری داریم؛ نوآوری علمی، نوآوری فناوری. دشمنان ما وقتی می بینند این نوآوری ها را، عصبانی میشوند. امروز کشور ما با وجود تحریم در رشته های متعددی از دانشهای پیشرفته، جزو ده کشور اول دنیا است. حالا آنچه جلوی چشم مردم است، ابزارهای نظامی و همین وسایل جنگی ای است که شما ملاحظه میکنید در اختیار سپاه و ارتش و دیگران هست. پیشرفتهایی که اینها در زمینه های گوناگون کرده اند، در زمینه ی نانو و در همین زمینه ی هسته ای، به خاطر باور به خود است. یکی از سنگرهای دشمن در ایران، ناباوری ملت به خود بود، و یکی از سنگرهای بزرگ پیروزی ملت و جوانان ملت، باور به خود و روحیه ی «ما میتوانیم» است» (بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، خامنه ای، نوروز ۱۳۹۵، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=32695>)

سه) استقلال و عدم وابستگی علمی به بیگانگان

عدم وابستگی به شرق و غرب و مسلط بودن ملت ایران بر سرنوشت خود که از شعارهای اساسی جمهوری اسلامی است در ابعاد مختلفی همچون فرهنگ، اقتصاد و سیاست متصور است که یکی از اقسام آن، عدم نیاز به غرب در نیازهای علمی کشور است

البته این عدم وابستگی علمی به این معنا نیست که تعامل علمی میان ما و دیگر دانشگاه های دنیا صورت نگیرد، خیر؛ بلکه به این معناست که دانشمندان ما بتوانند بدون دست دراز کردن به سمت غرب، و صرفاً با استفاده از ذخایر علمی و پژوهشی کشور، احتیاجات کشور را در حوزه های مختلف دانش برطرف نموده و خود دست به کار شود. آری می توان گاهی از آب جاری رودخانه به منظور برطرف نمودن عطش استفاده نمود اما اینکه چشمه آبی غیر از آن برای رفع عطش وجود نداشته و استفاده از آب جاری رودخانه بصورت عادت درآید پذیرفته نخواهد بود. به همین جهت است که اهمیت تولید علم و توسعه پژوهش ها به منظور رفع وابستگی های علمی همواره مورد تأکید رهبر معظم انقلاب می باشد، ایشان با اشاره به اهمیت استقلال علمی کشور می فرماید: «تحقیق، منبع تغذیه ی آموزش است. ما اگر تحقیق را جدی نگیریم، باز سالهای متمادی بایستی چشم به منابع خارجی بدوزیم و منتظر بمانیم که یک نفر در یک گوشه ی دنیا تحقیقی بکند و ما از او یا از آثار تألیفی براساس تحقیق او استفاده کنیم و اینجا آموزش بدهیم. این نمی شود؛ این وابستگی است؛ این همان ترجمه گرائی و عدم استقلال شخصیت علمی برای یک کشور و برای یک مجموعه ی دانشگاهی است» (بیانات در دیدار اساتید و رؤسای دانشگاه ها، خامنه ای، ۱۳۸۶/۷/۹، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3403>)

به منظور رسیدن به این آرمان انقلاب اسلامی یعنی عدم وابستگی در حوزه علم و پژوهش، اولین قدم انگیزشی، باور به توانمندی ها و نقاط مثبت موجود در جامعه علمی کشور است، کسی که در درون خود امکانات برطرف نمودن نیازهای خود را داشته و وجود آن توانایی ها و امکانات را نیز باور نماید دیگر لزومی نمی بیند تا در برابر خارجی ها خضوع نموده و از آنها طلب مساعدت نماید.

نگاه به پیشینه علمی ممالک اسلام در طول تاریخ و خودکفایی آنها در دانش های مختلف و حتی انتقال آن به بلاد دیگر، نقطه عطفی است که می تواند دلگرمی بزرگی برای اعتماد به نفس علمی و در نتیجه استقلال علمی کشور باشد که البته این شکوه علمی از

رئیس‌انسان به بعد و با ورود کشورهای استعمارگر به مناطق اسلامی با هدف صدور سرمایه و سودآفرینی بیشتر به سمت رکود گروید. (سعیدی نیا، ۱۳۹۰، ص ۱۱۵)

اهمیت مساله استقلال علمی تا آن حد بود که حتی از ابتدای انقلاب نیز مورد توجه امام خمینی علیه السلام بود. ایشان در یکی از سخنرانی های خود در سال ۱۳۵۸ که در جمع برخی از دانشگاهیان صورت گرفت با تاکید بر اینکه شرط استقلال، پیدا کردن «خود» است، فرمودند: «هیچ ملتی نمی تواند استقلال پیدا کند الا اینکه خودش، خودش را بفهمد. مادامی که ملتها خودشان را گم کردند و دیگران را به جای خودشان نشانند، استقلال نمی توانند کنند. کمال تأسف است که کشور ما که حقوق اسلامی و قضای اسلامی و فرهنگ اسلامی دارد، این فرهنگ را، این حقوق را نادیده گرفته است و دنبال غرب رفته است» (خمینی، ۱۳۷۹، ج ۱۲، ص ۴)

جمع بندی و نتیجه گیری

خودباوری که با واژگانی همچون اعتماد به نفس، خودپنداره مثبت و خودکارآمدی قرابت معنایی دارد دارای سه مؤلفه اساسی «وجود استعداد و توانایی در درون انسان»، «باور به وجود آن توانمندی ها توسط خود انسان» و نیز «نیروی انگیزشی ناشی آن باور که انسان را به سمت عمل سوق می دهد» می باشد.

القای روحیه خودباوری و اثر انگیزشی آن در ایجاد رفتار مثبت، در برخی از آیات قرآن و احادیث مشاهده می شود که معمولا به همراه ذکر ویژگی های مثبت و توانایی های مخاطبین بوده است

قدم اول در خودباوری، خودشناسی است زیرا نمی توان از کسی که هنوز نسبت به نقاط مثبت و توانایی خویش غافل است انتظار تکیه بر توانایی های خود و اعتماد به نفس داشت، البته گاهی این خودشناسی از طریق لسانی در مردم ایجاد شده و گاهی از طریق دشواری هایی همچون دفاع مقدس و تحریم که آشکارکننده استعداد های نهفته و ظرفیت های غفلت شده است ایجاد می گردد

نگاه پرستش گرایانه به دانش غرب از موانع خودباوری علمی است که با هویت بخشی به جامعه علمی کشور که با نگاه به پیشینه افتخار آمیز علمی در تمدن اسلامی و نیز انتقال علوم از ممالک اسلامی به غرب صورت می گیرد می توان روحیه خودباوری علمی را به اساتید و دانشجویان بازگرداند

دو عنصر جوان و تولید علم در اختیار اساتید دانشگاه هاست که بایستی با القای روحیه «ما می توانیم» جوانان دانشجو را به سمت ابتکارات و تولیدات علمی سوق دهند یکی از عوامل موفقیت در تمام کارها از جمله مسائل علمی و پژوهشی، ریسک پذیری و انجام امور مخاطره آمیز است که اگر با تکیه بر توانایی های و استعداد های درونی انسان باشد می تواند یک عمل صحیح و عاقلانه ای در مسیر تولید و نوآوری علمی و صنعتی باشد.

تحریم، بومی سازی علوم و اسلامی سازی علوم، ضرورت وجود نوآوری های علمی را روشن می کند که تحقق این نیازهای اساسی در کشور، بدون روحیه اعتماد به قدرت و استعداد های درونی در دانشمندان کشور و در نتیجه اتکای به توانمندی های خود امکان پذیر نمی باشد

یکی از آرمان های انقلاب اسلامی، عدم وابستگی و استقلال علمی است که این هدف با پیدا کردن «خود» و اعتماد به نفس تحقق می باید زیرا کسی که در درون خود، استعداد و امکانات برطرف نمودن نیازهای خود را داشته و وجود آن توانمندی ها را نیز باور نماید دیگر لزومی نمی بیند تا در برابر خارجی ها خضوع نموده و از آنها طلب مساعدت نماید.

منابع

۱. قرآن کریم، ترجمه فولادوند، محمد مهدی، تهران: دارالقرآن الکریم، ۱۴۱۵ ق.
۲. نهج البلاغه، ترجمه سیدعلی نقی فیض الاسلام، بی جا، تهران: موسسه انتشارات، ۱۳۷۸.
۳. ابن بابویه، محمد بن علی، (۱۳۹۸)، التوحید، قم: انتشارات جامعه مدرسین
۴. اسلامی، سید حسن، (۱۳۹۰)، اعتماد به نفس، تهران: انتشارات مؤسسه چاپ و نشر عروج
۵. اقبال، مظفر، (۱۳۹۱)، اسلام و علم، ترجمه: فرشته ناصری و همکارش، مشهد: بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی
۶. بگار، عثمان، (۱۳۸۸)، تاریخ و فلسفه علوم اسلامی، ترجمه: محمدرضا مصباحی، مشهد: بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی
۷. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، (۱۴۱۰)، غرر الحکم و درر الکلم، تحقیق: سید مهدی رجایی، قم: انتشارات دارالکتاب الإسلامی
۸. جوادی آملی، عبدالله، (۱۳۸۴)، معرفت در قرآن، تحقیق: حمید پارسانیا، قم: نشر اسراء
۹. خمینی، روح الله، (۱۳۷۹)، صحیفه امام، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام، ۲۲ جلد
۱۰. دورانت، ویلیام جیمز، (۱۳۸۵)، تاریخ تمدن، عصر ایمان، ترجمه: ابوطالب صارمی و همکاران، تهران: علمی و فرهنگی
۱۱. راستی کردار، فاطمه، (۱۳۹۴)، خودباوری و خودباختگی، قم: انتشارات هاجر
۱۲. ریو، مارشال، (۱۳۹۳)، انگیزش و هیجان، ترجمه: یحیی سیدمحمدی، تهران: انتشارات ویرایش
۱۳. سبحانی تبریزی، جعفر، (۱۳۸۷)، رمز پیروزی مردان بزرگ، قم: انتشارات نسل جوان
۱۴. سبحانی نیا، محمد، (۱۳۹۳)، قرآن، کتاب اخلاق، قم: انتشارات دارالحدیث
۱۵. طباطبایی، محمد حسین، (۱۳۹۰)، المیزان فی تفسیر القرآن، بیروت: انتشارات مؤسسة الأعلمی للمطبوعات
۱۶. فعالی، محمدتقی، (۱۳۹۱)، خودباوری - سبک زندگی توحیدی و موفقیت الهی، تهران: انتشارات مؤسسه فرهنگی هنری دین و معنویت آل یاسین
۱۷. کاویانی، محمد، (۱۳۹۳)، روان شناسی در قرآن، قم: انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

۱۸. کلینی، محمد بن یعقوب، (۱۴۰۷)، الکافی (ط - الإسلامية)، تهران: انتشارات دارالکتب الإسلامية
۱۹. گورمن، فیل، (۱۳۸۹)، انگیزش و هیجان، تهران: انتشارات دانژه
۲۰. مازندرانی، محمد صالح بن احمد، (۱۳۸۲)، شرح الکافی - الأصول والروضه، تهران: انتشارات المكتبة الاسلامية
۲۱. محمدی ری شهری، محمد، (۱۳۸۹)، حکمت نامه جوان، ترجمه مهدی مهریزی، قم: انتشارات دارالحديث
۲۲. مکارم شیرازی، ناصر، (۱۳۸۶)، سوگندهای پر بار قرآن، قم، انتشارات مدرسه الامام علی بن ابی طالب علیه السلام، چاپ دوم
۲۳. مبینی، حسین بن معین الدین، (۱۴۱۱)، دیوان امیرالمومنین علیه السلام، انتشارات دار نداء الإسلام للنشر، چاپ اول
۲۴. امیری، مسلم و جواد مصرآبادی، (۱۳۹۸)، فراتحلیل رابطه بین هوش هیجانی و مؤلفه های آن با خودکارآمدی، مجله مطالعات آموزش و یادگیری، دوره یازدهم، شماره اول
۲۵. رهدار، احمد، (۱۳۸۸)، روحانیت و نهضت ملی شدن صنعت نفت، مجله ۱۵ خرداد، شماره ۲۰
۲۶. سوزنچی، حسین، (۱۳۸۸)، تأملی در باب بایسته های تحول در علوم انسانی، مجله راهبرد فرهنگ، شماره ۵
۲۷. خامنه‌ای، سید علی، ۱۴/۰۷/۱۳۷۹، بیانات در اجتماع بزرگ مردم قم، <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3028>
۲۸. _____، ۰۳/۰۷/۱۳۸۱، بیانات در دیدار جمعی از نخبگان علمی، <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3145>
۲۹. _____، ۰۹/۰۷/۱۳۸۶، بیانات در دیدار اساتید و رؤسای دانشگاه‌ها، <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3403>
۳۰. _____، ۰۳/۰۷/۱۳۸۷، بیانات در دیدار نخبگان علمی و اساتید دانشگاه‌ها، <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3851>
۳۱. _____، ۲۹/۰۶/۱۳۸۸، خطبه‌های نماز عید سعید فطر، <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=8070>

۳۲. _____، ۱۴/۰۳/۱۳۹۰، بیانات در مراسم بیست و دومین سالگرد رحلت امام خمینی رحمته الله علیه

<http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=12595> . ۳۳

۳۴. _____، ۰۱/۰۱/۱۳۹۵، بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=32695>

۳۵. _____، ۱۲/۰۵/۱۳۹۶، بیانات در مراسم تنفیذ حکم دوازدهمین دوره ریاست جمهوری اسلامی ایران، <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=37311>

۳۶. _____، ۲۲/۱۱/۱۳۹۷، بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران، <http://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>